

СЕКЦІЯ 8. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

МІЖНАРОДНИЙ ЗАЛИШКОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЛЯ КРИМІНАЛЬНИХ ТРИБУНАЛІВ: ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Акімов М. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Менше ніж через півстоліття після Нюрнберзького та Токійського процесів у світі знову з'явилися міжнародні трибунали. Рада Безпеки ООН резолюцією 827 від 25 травня 1993 року створила Міжнародний Кримінальний Трибунал щодо колишньої Югославії (далі – МКТЮ) [1], а згодом резолюцією 955 від 8 листопада 1994 року – Міжнародний Кримінальний Трибунал щодо Руанди (далі – МКТР) [2].

Метою цих інституцій було забезпечення належного розслідування воєнних злочинів, геноциду та злочинів проти людяності, вчинених на території колишньої Югославії (починаючи з 1991 року) та у Руанді і її громадянами за її межами протягом 1994 року відповідно, із подальшим притягненням винних осіб до відповідальності.

Передбачалося, що МКТЮ та МКТР (як і Трибунали, створені після Другої світової війни) будуть тимчасовими та припинять своє існування після виконання покладених на них завдань. Проте вже з огляду на тривалість організаційного формування, здійснення розслідування, підготовки обвинувальних висновків та проведення слухань стало зрозуміло, що діяльність обох Трибуналів триватиме довго.

Рада Безпеки ООН резолюціями 1503 від 28 серпня 2003 року [3] та 1534 від 26 березня 2004 року [4] закликала МКТЮ та МКТР вжити усіх можливих заходів для завершення слідства до кінця 2004 року, судових процесів у першій інстанції – до 2008 року, розгляду апеляцій – до 2010 року. На додачу до цього згідно резолюцій Ради Безпеки ООН 1900 [5] та 1901 [6] від 16 грудня 2009 року повноваження суддів обох Трибуналів були встановлені до 31 грудня 2012 року (або до завершення розгляду доручених їм справ).

Тим не менше на час спливу цих термінів функціонування МКТЮ та МКТР деякі особи, які перехувались від кримінального переслідування, все ще перебували у розшуку; у низці справ тривав розгляд апеляційних скарг засуджених; нарешті, не вирішеними були питання забезпечення безпеки учасників судових процесів (перш за все свідків), а також збереження архівних матеріалів.

З урахуванням цих обставин та наголошуючи на потребі подальшого продовження реалізації повноважень МКТЮ та МКТР (розгляду незавершених справ щодо осіб вищої керівної ланки, передачі – з дотриманням належного порядку – компетентним органам відповідних держав справ щодо осіб, які займали нижчі посади, вирішення інших питань, віднесених до їх компетенції), Рада Безпеки ООН резолюцією 1966 від 22 грудня 2010 року створила Міжнародний Залишковий Механізм для Кримінальних Трибуналів (далі – Механізм) [7], затвердивши його Статут та Перехідні положення.

Беручи до уваги істотне зменшення обсягу функцій згаданих Трибуналів, Механізм є тимчасовим органом, покликаним продовжити виконання їх матеріальної, територіальної, часової та персональної юрисдикції (визначеної відповідно ст.ст. 1–8 Статуту МКТЮ та ст.ст. 1–7 Статуту МКТР), будучи при цьому невеликою ефективною структурою із незначною кількістю персоналу. На його діяльність було відведено чотири роки (починаючи з 1 липня 2012 року), проте вже невдовзі ці положення зазнали змін: із 2016 року (після обов'язкової процедури аудиту проведеної роботи) мандат цього органу може бути продовжений на невизначену кількість дворічних термінів.

За географічним принципом у складі Механізму були створені два відділення, що успадкували функції МКТЮ і МКТР та розташовані у Гаазі (Нідерланди) та Аруші (Танзанія) відповідно. Оскільки станом на теперішній час справи двох останніх обвинувачених, що розглядалися МКТЮ, завершені (Радко Младич засуджений до довічного ув'язнення у 2017 році, Горан Хаджич помер у 2016 році), до компетенції Механізму фактично входить лише продовження повноважень МКТР.

Структурними підрозділами Механізму є дві Палати (розглядають у першій інстанції справи у відповідних відділеннях), а також Апеляційна Палата, Обвинувач та Секретаріат (спільні для обох відділень). При цьому суддів (загалом 25) обирає терміном на чотири роки на пленарному засіданні Генеральна Асамблея ООН, а Голову Механізму призначає Генеральний Секретар цієї організації (після консультацій із

судьями та Головою Ради Безпеки ООН); Обвинувач призначається Радою Безпеки ООН (за рекомендацією її Голови).

Механізм здійснює свою діяльність відповідно до Правил судочинства та доказування, що відповідно до статті 13 Статуту враховують його специфіку і не повинні суперечити Статуту; ці Правила прийняті 8 липня 2012 року на позачерговій пленарній сесії Механізму [8].

Слід відзначити, що протягом певного періоду часу МКТЮ, МКТР та Механізм функціонували паралельно. Це пов'язано із тим, що за Трибуналами зберігалися повноваження розглядати справи, якщо:

- особа, яка ухилялася від правосуддя, арештована більше ніж за рік до початку діяльності Механізму (Трибунал може або провести слухання у першій інстанції, або передати справу у встановленому порядку на розгляд компетентним органам певної держави);

- від арешту розшукуваного до початку діяльності Механізму лишається менше року (Трибунал повноважний тільки підготувати справу до розгляду або передати її на розгляд до компетентних органів певної держави);

- слухання в апеляційному порядку чи в порядку перегляду розпочалося до початку діяльності Механізму.

Станом на теперішній час МКТР (у 2015 році) та МКТЮ (у 2017 р.) офіційно завершили свою роботу. Що ж до осіб, розгляд справ яких переданий Механізму від МКТР, то одного обвинуваченого (Фелісьєна Кабугу) було арештовано у передмісті Парижа в травні 2020 року, інший (Проте Мпіранья) досі перебуває (за деякими даними, у Зімбабве). Цими справами (з урахуванням становища обвинувачених) продовжує опікуватись Механізм. Водночас Обвинувач відповідно до статті 6 Статуту Механізму порушив клопотання про передачу справ стосовно інших п'яти осіб (Фульжанса Кайшеми, Фенеаса Маньяругарами, Алоїса Ндімбаті, Шарля Ріандікайо, Шарля Сікубвабо), які також розшукуються, для подальшого здійснення кримінального переслідування компетентним органам Руанди.

Слід відзначити, що така реалізація своїх повноважень хоч і відповідає приписам Ради Безпеки ООН, водночас ставить під сумнів саму ідею судового переслідування за міжнародні злочини: якщо МКТЮ та МКТР створювались саме з метою виконання функцій компетентних органів певних держав, то Механізм навпаки передає справи з міжнародного рівня на національний.

Варто зауважити також, що згадані вище Правила судочинства та доказування Механізму з часу прийняття вже неодноразово зміню-

валися (востаннє – у грудні 2019 року). При цьому досі не вирішеним є питання ролі попередніх рішень МКТЮ та МКТР для практики Механізму (чи носять вони характер прецедентів та чи обов'язкові в силу цього для застосування). Можна лише припустити, що відповідь на це питання буде надана у майбутніх рішеннях Механізму.

Підсумовуючи викладене, убачається за доцільне наголосити, що наразі започаткована Радою Безпеки ООН стратегія передачі повноважень від великих спеціалізованих органів до малих поки що не продемонструвала бажану ефективність. Вірогідно, ще обумовить пошук інших, більш оптимальних рішень реалізації правосуддя у справах про міжнародні злочини (зокрема, із залученням Міжнародного кримінального суду).

Література:

1. United Nations Security Council Resolution 827 : adopted on May 25th, 1993. URL: <https://undocs.org/S/RES/827> (1993) (дата звернення: 11.10.2020).

2. United Nations Security Council Resolution 955 : adopted on November 8th, 1994. URL: <https://undocs.org/S/RES/955> (1994) (дата звернення: 11.10.2020).

3. United Nations Security Council Resolution 1503 : adopted on August 28th, 2003. URL: <https://undocs.org/S/RES/1503> (2003) (дата звернення: 11.10.2020).

4. United Nations Security Council Resolution 1534 : adopted on March 26th, 2004. URL: <https://undocs.org/S/RES/1534> (2004) (дата звернення: 11.10.2020).

5. United Nations Security Council Resolution 1900 : adopted on December 16th, 2009. URL: <https://undocs.org/S/RES/1900> (2009) (дата звернення: 11.10.2020).

6. United Nations Security Council Resolution 1901 : adopted on December 16th, 2009. URL: <https://undocs.org/S/RES/1901> (2009) (дата звернення: 11.10.2020).

7. United Nations Security Council Resolution 1966 : adopted on December 22nd, 2010. URL: https://www.irmct.org/sites/default/files/documents/101222_sc_res1966_statute_en.pdf (дата звернення: 11.10.2020).

8. Rules on procedure and evidence. URL: <https://www.irmct.org/sites/default/files/documents/МІСТ-1-Rev.6%20%28E%29.pdf> (дата звернення: 11.10.2020).